

*Załącznik nr 1 do Uchwały nr
Rady Gminy Włodowice
z dnia*



GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WŁODOWICE NA LATA 2021-2024

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>4</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>14</i>
<i>4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW</i>	<i>15</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>17</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>31</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>49</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>51</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>55</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>56</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>56</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WŁODOWICE

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Włodowice na lata 2021 – 2024” jest ukierunkowanie polityki samorządu gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne” z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami(Dz. U. z 2020, poz. 282, 782, 1378)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o których mowa w pkt. 1;

- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy -postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałé zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art. 6 ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.” W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym(Dz. U. z 2020 r. poz. 713, 1378).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293, 471, 782, 1086, 1378).

Na mocy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333)

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektówiobszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin

ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub

rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3)

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1-4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
- 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia – przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, 1378, 1565).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody(Dz. U. z 2020 r. poz. 55, 471, 1378).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1990).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich

utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września 2019 (Dz. U. 2019 poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2018 r., poz. 1609);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty

budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,
- o dziełami budownictwa obronnego,
- o obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- o cmentarzami,
- o parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- o miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- o dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- o kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- o numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1479),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

1. Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków

dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

2. Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2020 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

3. Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Relacje pomiędzy ochroną zabytków, a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków

i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Niniejszy Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu na lata 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy zamodelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich.
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego

zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia

naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;

- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 - 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 - 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju

kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r. zawiera ważny z punktu widzenia Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

W związku z ogólnikowym charakterem dokumentów na szczeblu krajowym niniejszy gminny program opieki nad zabytkami stara się w swoich działaniach programowych nawiązać do polityki krajowej. Wiąże się to z ich zgodnością z działaniami programu krajowego, szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji nt. zasobu zabytkowego gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO „ŚLĄSKIE 2020+

Dokument przedstawia wizję rozwoju województwa, cele oraz sposoby ich osiągnięcia, w kontekście występujących uwarunkowań w perspektywie 2020 r. Kwestie

dziedzictwa kulturowego znalazły swoje miejsce w obszarze priorytetowym C – PRZESTRZEŃ i w obszarze priorytetowym D – RELACJE Z OTOCZENIEM.

Cel strategiczny pierwszego wymienionego obszaru brzmi: „Województwo śląskie regionem atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni”. Wśród składających się na ten cel czynników wyznaczono również następujący: „Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni”. Drogą do osiągnięcia wymienionego celu jest rewitalizacja terenów i obiektów, w tym poprzemysłowych i zdegradowanych, poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych, szczególnie centrów miejscowości, rewitalizacja obszarów zieleni urządzonej oraz terenów rekreacyjnych, przywrócenie lub nadanie nowych funkcji obiektom zabytkowym i historycznym, rewitalizacja osiedli mieszkaniowych.

Cel strategiczny drugiego obszaru wyznacza motto: „Województwo śląskie region otwarty, będący istotnym partnerem rozwoju Europy”. Jednym z celów operacyjnych w tym zakresie jest: „Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego”. Środkiem do osiągnięcia zadowalających efektów będzie promowanie województwa śląskiego jako miejsca atrakcyjnego dla mieszkańców, inwestorów, studentów, turystów oraz promocja miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej i przyrodniczej.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY DLA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Jest to dokument programowy określający obszary działań, jakie organy wojewódzkie podejmują na rzecz wspierania rozwoju regionu. RPO WSL na lata 2014-2020 wśród trzynastu osi priorytetowych, na piątym miejscu wymienia: Ochronę środowiska i efektywne wykorzystanie jego zasobów, w której wytyczono Działanie 5.3: Dziedzictwo kulturowe z opisem działań i poddziałań, których celem ma być zwiększenie atrakcyjności obiektów kulturowych regionu.

W ramach 1. typu projektu wsparcie skierowane będzie na inwestycje obejmujące prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dotyczące zabytków nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, przyjęta przez Sejmik Województwa Śląskiego Uchwałą nr IV/38/2/2013 z dnia 01.07.2013 r.

W ramach 2. typu projektu dofinansowywane będą inwestycje obejmujące prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dotyczące obiektów przynależnych do Szlaku Zabytków Techniki. W obu typach projektu środki nie obejmują inwestycji dotyczących zabytków ruchomych i zabytków archeologicznych oraz przedsięwzięć polegających na odnowie zabytkowych cmentarzy, czy dotyczących wyłącznie zabytkowych parków i innych form zaprojektowanej zieleni. Wsparciem objęte będą obiekty przeznaczone na cele kulturalne. Maksymalna wartość pojedynczego projektu wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych.

Prace związane z dostosowaniem obiektów dziedzictwa kulturowego do potrzeb osób niepełnosprawnych, a także prace związane z zabezpieczeniem obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń (np. monitoring, instalacje alarmowe, przeciwpożarowe itp.) będą możliwe do realizacji jako elementy szerszych inwestycji polegających na przeprowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych w obiektach dziedzictwa kulturowego. W ramach działania 5.3. kwalifikowalne będą prace w otoczeniu obiektu do kwoty 200 000 zł. Nie jest możliwe dofinansowanie projektu polegającego wyłącznie na zagospodarowaniu otoczenia. Wsparcie nie będzie kierowane na budowę od podstaw nowej infrastruktury kulturalnej. Możliwe natomiast będą inwestycje infrastrukturalne mające na celu niezbędne dostosowanie istniejącego obiektu do nowych funkcji kulturalnych. Nie będą finansowane projekty dotyczące organizacji imprez o charakterze kulturalnym, takich jak wystawy, festiwale, które nie przynoszą efektów w dłuższej perspektywie czasowej. Wyklucza się wspieranie obiektów zabytkowych lub ich części przeznaczonych na cele mieszkaniowe, będących siedzibami szkół, służby zdrowia, poczty, administracji publicznej lub spełniającymi cele administracyjne.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Dokument definiuje cztery główne cele polityki przestrzennej województwa, wymieniając wśród nich kwestię „przestrzeni” jako ograniczonego dobra, wymagającego zrównoważonego wykorzystywania zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

W świetle wzrastającego zapotrzebowania na zasoby środowiska, problemem staje się równoważenie sprzecznych interesów użytkownika terenu z wymaganiami jego

ochrony i zachowania równowagi ekologicznej. Współczesne podejście do problemu otaczającego nas środowiska nie ogranicza się wyłącznie do zachowania krajobrazów odziedziczonych z przeszłości i zapobiegania niepożądanym ich zmianom (ochrona bierna), ale na twórczym ich przekształcaniu (ochrona czynna), wzbogacaniu i przystosowaniu do aktualnych potrzeb mieszkańców.

W świetle ochrony dziedzictwa kulturowego znaczenie mają następujące katalogi działań programowych:

- kreowanie przestrzeni publicznych umożliwiających wspólne spędzanie czasu i integrację społeczności lokalnych;
- zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazu, charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją donowych funkcji; kształtowanie terenów zieleni miejskiej pełniących funkcje rekreacyjne, zdrowotne, estetyczne przyrodnicze;
- kształtowanie systemu zielonych pierścieni wokół miast w oparciu o lasy, parki regionalne i tereny otwarte;
- rewitalizacja zdegradowanej tkanki miejskiej;
- rekultywacja, rewitalizacja i kształtowanie terenów zdegradowanych (w tym przemysłowych, powojennych, pokolejowych) z wykorzystaniem ich na tereny o funkcjach komercyjnych i publicznych (ekologicznych, turystycznych, kulturowych, usługowych i społeczno-gospodarczych);
- wielofunkcyjny rozwój na obszarach wiejskich o niskim potencjale glebowym przy zachowaniu walorów przyrodniczych i tradycyjnego krajobrazu rolniczego;
- rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki oraz przetwórstwa produktów lokalnych i tradycyjnych na obszarach o wysokim potencjale przyrodniczym;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA LATA
2018 – 2021

Dokument formułuje ideę przewodnią działań na rzecz ochrony środowiska kulturowego województwa śląskiego: "Harmonijny krajobraz kulturowy oraz autentyczność materialnego i niematerialnego dziedzictwa jest czynnikiem budowy kapitału społecznego i rozwoju gospodarczego województwa oraz promocji regionu w kraju i na świecie". W celu jej urzeczywistnienia sformułowano cele strategiczne i cele operacyjne oraz katalog działań prowadzących do ich realizacji.

Cel Strategiczny I. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i włączenie go w procesy gospodarcze, w jego ramach wskazano następujące cele operacyjne:

Cel operacyjny 1. Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa (działania: weryfikacja zabytków województwa, rozwój badań i studiów nad zabytkami województwa).

Cel operacyjny 2. Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa (działania: tworzenie w JST struktur odpowiedzialnych za sprawy dziedzictwa kulturowego. Stanowiska miejskich i powiatowych konserwatorów zabytków; zarządzanie zabytkami, m.in.: tworzenie elektronicznej bazy danych na temat zabytków, opracowanie programów opieki nad zabytkami, opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego, wykorzystanie ustaleń planów do wprowadzenia zasad ochrony zabytków, powoływanie form ochrony zabytków, realizacja infrastruktury systemu informacji kulturowej i turystycznej, np. organizacja oznakowania drogowego do zabytków, GPS, wydawnictwa informacyjne, strony internetowe, rekomendacja obiektów o wysokich walorach zabytkowych do objęcia ochroną)

Cel operacyjny 3. Włączenie zabytków w procesy gospodarcze (działania: konserwacja i adaptacja zabytków, kreacja markowych produktów turystycznych w oparciu o obiekty zabytkowe)

Cel Strategiczny II. Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu, w jego ramach wskazano następujące cele operacyjne:

Cel operacyjny 1. Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami (działania: wzmocnienie edukacji o dziedzictwie kulturowym, promocja i popularyzacja zabytków i wiedzy o zabytkach)

Cel operacyjny 2. Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami (działania: promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami).

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY WŁODOWICE

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Włodowice ustala, że ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków będzie realizowana poprzez:

- 1) zachowanie i ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- 2) ochronę obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz ochronę stanowisk archeologicznych zgodnie z ewidencją Archeologicznego Zdzjęcia Polski poprzez ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- 3) wyznaczenie nowych stref ochrony konserwatorskiej.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków w planach miejscowych należy wprowadzić następujące zasady ochrony:

- 1) W odniesieniu do układu urbanistycznego Włodowice:
 - utrzymanie zachowanego rozplanowania dawnego miasta Włodowice, w tym linii podziałów i zabudowy w pierzejach rynku i wychodzących z rynku ulic;
 - zabudowa o dopuszczalnych gabarytach do dwóch kondygnacji (nie więcej niż 10 m) z dwuspadowymi dachami;
 - lokalizacja budynków skierowanych szczytami do osi ulicy,

- stosowanie w elewacjach zewnętrznych materiałów zbliżonych do tradycyjnych co najmniej do wysokości jednej kondygnacji;
 - zakaz stosowania sidingu,
 - zakaz wprowadzania ogrodzeń z prefabrykowanych elementów betonowych;
- 2) W odniesieniu do budynków należy zachować kształt bryły budynku, formę i spadki dachu, kształt i podziały stolarki okiennej i drzwiowej, detale architektoniczne.
- 3) W odniesieniu do kaplic należy zachować kształt bryły, formę i spadki dachu, detale architektoniczne.
- 4) W odniesieniu do cmentarza należy zapewnić ochronę starodrzewu i układu kompozycyjnego.

W przypadku stanowisk archeologicznych wyznacza się strefę „W” ochrony konserwatorskiej reliktyw archeologicznych w miejscach stwierdzonego występowania reliktyw archeologicznych. Celem ochrony ww. stanowisk jest zachowanie, zabezpieczenie oraz ochrona reliktyw archeologicznych, a także ich właściwa prezentacja.

Studium wskazuje, że na terenie gminy Włodowice występują następujące obiekty i obszary o wartościach kulturowych, które wskazuje się do objęcia ochroną w planie miejscowym. W celu ich ochrony wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej:

- 1) historyczne układy przestrzenne z typowym układem zabudowy osiedli wiejskich w miejscowościach Góra Włodowska, Morsko, Parkoszowice, Rzędkowice, Włodowice, Zdówz zachowanymi typowymi dla tych miejscowości układami zabudowy.

W strefie tej należy dążyć do zachowania typowych dla tych miejscowości układów zabudowy, w tym lokalizowanie w pierwszej linii zabudowy budynków mieszkalnych, a budynków gospodarczych w drugiej linii. W planie miejscowym należy wyznaczyć obowiązującą linię zabudowy dla budynków mieszkalnych. W wykończeniach elewacji budynku należy stosować

tradycyjne materiały budowlane (drewno, kamień, cegła) lub materiały zbliżone wyglądem do tradycyjnych.

2) Strefa „K” ochrony ekspozycji krajobrazu wytyczona w oparciu o analizę terenową, obejmująca:

- obszary położone na południowy zachód od centrum Włodowic (widok na Włodowice od strony Rudnik),
- obszary położone na północny wschód od centrum Włodowic (widok na Włodowice od strony Rzędkowic),
- obszary położone w Rudnikach, Skałce i Kopaninach z otwarciem widokowym na Włodowice i Skałki Rzędkowickie,
- obszary położone w Zdowie w rejonie drogi ze Zdowa do Bliżyc z otwarciem widokowym na Skałki Kroczyckie.

W strefie tej należy dążyć do ochrony przed zalesieniami i przed lokalizacją obiektów przesłaniających otwarcia krajobrazowe. W strefie tej należy wprowadzić ograniczenia wysokości obiektów i urządzeń budowlanych (do wysokości istniejących obiektów) oraz wprowadzić zakaz lokalizacji tablic i urządzeń reklamowych.

3) Strefę „OW” obserwacji archeologicznej, obejmującej obszar prawdopodobnego występowania reliktywów archeologicznych - w paśmie Skał Rzędkowickich, w rejonie pozostałości dworu drewnianego we Włodowicach, w rejonie zamku Morsko i skały Mały Okiennik oraz w dolinie rzeki Rak.

Celem ochrony w tej strefie jest zachowanie, ochrona oraz zabezpieczenie terenu przed niszczeniem.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY WŁODOWICE

Dokument w dość wyczerpujący sposób określa priorytety gminy, jednak nie zawiera zbyt wielu odniesień do tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego, choć podkreśla jego znaczenie dla rozwoju turystycznego oraz dla promocji gminy. Jedynym działaniem programowym zawartym w treści strategii, a wiążącym się z zabytkami jest

cel strategiczny C.3. Ochrona potencjału środowiskowego, kulturowego i przyrodniczego gminy. W jego ramach do realizacji wskazano następujące kierunki działań:

- Wykreowanie produktu lokalnego.
- Stałe wspieranie działań organizacji pożytku publicznego i innych podmiotów działających na rzecz lokalnej społeczności.
- Monitoring stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w gminie.
- Wspieranie walki z nielegalną wycinką drewna.
- Kultywowanie dziedzictwa kulturowego, zabytkowego (np. remont/przebudowa Rynku we Włodowicach).

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY WŁODOWICE

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

Gmina Włodowice to gmina wiejska położona w północno-wschodniej części województwa śląskiego. Leży w odległości ok. 60 km od Katowic i ok. 50 km od Częstochowy. Administracyjnie gmina należy do powiatu zawierciańskiego. Gmina graniczy z następującymi gminami:

- Kroczyce,
- Myszków,
- Niegowa,
- Zawiercie,
- Żarki.

Gmina ma powierzchnię 76,31 km² zamieszkuje ją zgodnie ze stanem na dzień 30.09.2020. - 5215 osób.

Pod względem fizyczno-geograficznym gmina położona jest na pograniczu dwóch makroregionów – Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej i Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Wyżynę Woźnicko-Wieluńską obejmującą zachodnią część gminy reprezentuje mezoregion Obniżenie Górnej Warty, tworzący wypreparowaną w mało odpornych łałach jurajskich bruzdą morfologiczną. Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, której częścią jest tutaj Wyżyna Częstochowska, obejmuje wschodnie rejony gminy i przedstawia się w postaci falisto-pagórkowatej, miejscami wyrównanej powierzchni wierzchowiny jurajskiej, opadającej wyraźnym progiem morfologicznym w stronę Obniżenia Górnej Warty za zachodzie. Gminny krajobraz urozmaicają wzgórza wapienne oraz płaskie suche doliny wypełnione piaskami.

Grunty leśne zajmują powierzchnię 2 922 ha, co stanowi ponad 38% ogólnej powierzchni gminy. Lasy porastają najgęściej zachodnią część gminy, położoną w rejonie Obniżenia Górnej Warty (ok 70% lasów całej gminy). W strukturze własności przeważają lasy prywatne. Drzewostan tworzą lasy sosnowe oraz mniejsze skupiska lasów liściastych z dominującą buczyną, występują ponadto lasy sosnowo-bukowe, domieszkę w strukturze stanowią brzoza, świerk, jawor i marginalnie kilka innych gatunków.

Okolo 90% powierzchni gminy objętych jest ochroną. Część wschodnią obejmuje Park Krajobrazowy Orlich Gniazd, w przybliżeniu pokrywający się z obszarem Wyżyny Częstochowskiej występującym na terenie gminy. Zdecydowana większość pozostałego obszaru objęta jest otuliną Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych.

Największą i najdłuższą rzeką przepływającą przez teren gminy (ok. 3,5 km) jest Białka Zdowska. Największymi ciekami powierzchniowymi prowadzącymi są Parkoszowski Potok, Potok Budzisko oraz Potok z Góry Włodowskiej. Na terenie gminy występuje kilka niewielkich zbiorników wód stojących (zalew rekreacyjny na Parkoszowskim Potoku, kompleks stawów hodowlanych w okolicach Góry Włodowskiej, zarośnięte rozlewisko w Zdowie)

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY WŁODOWICE

Wsie połączone aktualnie w ramach tej samej jednostki administracyjnej, historycznie należały do kilku odrębnych majątków ziemskich, a także kilku gmin. O ile

bowiem Rudniki, Parkoszowice, Skałka i Góra Włodowska odnotowywane są w źródłach jako przynależne do dóbr Włodowice, o tyle miejscowość Zdów należała do klucza bobolickiego i wraz z Huciskiem objęta była zasięgiem gminy Niegowa. Historia wsi Morsko związana jest z kolei z dziejami pobliskiego zamku Bąkowiec, a także z dobrami skarżyckimi. Rzędkowice natomiast przynależały niegdyś do gminy Kroczyce.

Historia miejscowości położonych w obrębie gminy pojawia się w źródłach pisanych od pierwszej połowy XIII wieku. Warto jednak zaznaczyć, iż badania archeologiczne przynoszą informacje o wcześniejszej historii tych ziem. W 1954 roku w schronisku skalnym w Rzędkowicach (tzw. Rzędkowski Okiennik) przeprowadzone zostały badania wykopaliskowe. Ślady obecności człowieka odkryte w trakcie tych prac pochodziły z okresu neolitu (kultura ceramiki sznurowej), z późnego okresu halsztackiego (kultura łużycka), a także z późnego średniowiecza. Zabytki datowane na tą ostatnią fazę zasiedlenia schroniska związane były według badaczy z przylegającym do skały gródkiem.

Warto podkreślić, iż od średniowiecza teren ten związany był z ziemią krakowską. To właśnie biskup Krakowa, Iwo Odrowąż, w dokumencie wydanym w 1220 roku wymienia Włodowice jako jedną z wsi książęcych oddających dziesięcinę klasztorowi kanoników regularnych w Mstowie. Jeszcze w XIII wieku miejscowość – a szczególnie tutejsza drewniana świątynia – została zniszczona w wyniku najazdów tatarskich. Kościół odbudowano w 1305 roku. Przełomowy dla historii Włodowic był wiek XIV. W 1327 roku nastąpiła zmiana właściciela dóbr. Król Władysław Łokietek przekazał wówczas klasztorowi w Mstowie wsie Komorniki, Morsko i Skarżyce, przejmując w zamian Włodowice i Parkoszowice. Obie miejscowości przeszły w 1386 roku w posiadanie rodu Włódków herbu Sulima. Prawdopodobnie osada dysponowała już wówczas prawami miejskimi, choć dokładna data ich nadania nie jest znana. Przypuszczalnie fakt ten należałoby datować – podobnie jak powstanie parafii – na panowanie króla Kazimierza Wielkiego. Po roku 1373 parafia Włodowice, należąca do dekanatu lelowskiego, jest już odnotowywana w źródłach pisanych. Obejmowała ona początkowo wszystkie miejscowości położone w obrębie dzisiejszej gminy, choć w ostatniej ćwierci XVI wieku wieś Zdów należała już do parafii Niegowa.

W czasach Kazimierza Wielkiego w Zdowie miały istnieć dwa młyny na rzece, która dziś nazywana jest Białką, a która wówczas nosiła nazwę Zdów. U schyłku XVI wieku (a być może i wcześniej) istniała we Włodowicach szkoła, w której nauczyciel

opłacany był przez miejscowego proboszcza. Nowy budynek szkolny został wystawiony po 1781 roku przez księdza Ignacego Czechowskiego. We Włodowicach istniał także szpital. Ufundował go w 1603 roku, na działkach kupionych od Stanisława Porka z Góry Włodowskiej, ksiądz Henryk Firlej, późniejszy arcybiskup gnieźnieński, zarządzający wówczas dobrami swojego zmarłego brata, Mikołaja. Po prawej stronie drogi prowadzącej z Włodowic do Góry Włodowskiej miał istnieć kościół p.w. św. Barbary. Czas jego powstania nie jest znany. Jeszcze w 1723 roku został tam ufundowany nowy ołtarz, jednak w 1782 roku kościół był już bardzo zniszczony.

W XVI i pierwszej połowie XVII wieku na pewno istniała już we Włodowicach siedziba właścicieli lub zarządców dóbr. Informacje, które o niej posiadamy są jednak szczątkowe. Została ona wzniesiona z drewna modrzewiowego na miejscu, na którym obecnie usytuowane są ruiny pałacu.

Do 1669 roku Włodowice pozostawały w posiadaniu rodziny Firlejów, kiedy w wyniku zawartej transakcji przeszły wraz z przyległościami na własność kasztelana krakowskiego Stanisława Warszkiego herbu Abdank. Zapewne to właśnie jego należy uważać za fundatora pałacu wzniesionego w miejscu dawnego drewnianego dworu. Okolicznością, która niewątpliwie przyczyniła się do podjęcia decyzji o wzniesieniu nowej siedziby, był fakt, iż Włodowice – i sam drewniany dwór – ucierpiały w wyniku „potopu” szwedzkiego.

Po trzecim rozbiórce Polski w 1795 roku Włodowice wraz z przyległymi terenami znalazły się pod władzą pruską. Na mocy kolejnych podziałów dokonanych po krótkim funkcjonowaniu Księstwa Warszawskiego oraz po kongresie wiedeńskim (1815 rok) region znalazł się w granicach Królestwa Polskiego, a zarazem pod zaborem rosyjskim.

Podobnie jak wiele innych miasteczek Królestwa Polskiego, w wyniku represji po powstaniu styczniowym w 1870 roku Włodowice utraciły prawa miejskie. Druga połowa XIX wieku związana była z działalnością na tym terenie Michała Poleskiego (1839-1917). Po ukończeniu studiów przyrodniczych (m.in. we Francji), udziale w powstaniu styczniowym i uwolnieniu z Cytadeli Warszawskiej, Poleski osiadł w rodzinnym majątku a w pałacu urządził laboratorium fizyczne, chemiczne, bibliotekę, zgromadził tutaj także zbiory obrazujące bogactwo przyrodnicze najbliższej okolicy. Kolekcja ta została przeniesiona następnie do dworu Poleskich w Rokitnie Szlacheckim,

co nastąpiło najprawdopodobniej w pierwszych latach XX wieku. W czasie pierwszej wojny światowej rodzina Poleskich przeniosła się do Warszawy, a majątek we Włodowicach został odsprzedany hrabinie Marii Elwirze O'Rourke.

W międzyczasie nastąpiły zmiany podziału administracyjnego w Królestwie Polskim. Początkowo teren obecnej gminy wchodził w skład województwa krakowskiego, przemianowanego następnie na gubernię krakowską a później kielecką. W 1845 roku została ona włączona do guberni radomskiej. Istotne zmiany wprowadziła reforma z 1867 roku. W obrębie nowej guberni piotrkowskiej powstał powiat (ros. ujezd) będziński, obejmujący gminę Włodowice (miasto Włodowice oraz m.in. wsie Rudniki, Parkoszowice, Skalka, Góra Włodowska) i gminę Niegowa (wraz z Huciskiem i Zdowem). Gmina Kroczyce położona była w tej samej guberni, lecz w powiecie olkuskim.

W XVIII i XIX stuleciu obszar dzisiejszej gminy zdecydowanie nie był zamożny, nie posiadał także wielu mieszkańców. W samych Włodowicach, liczących pod koniec XIX wieku ok. 1341 mieszkańców 34, poza pałacem i kościołem, wybudowanym w 1703 roku, wszystkie budynki były drewniane. W ostatnich dekadach XIX stulecia wieś Góra Włodowska liczyła 418 mieszkańców (dodatkowo 14 w folwarku), Parkoszowice 319 mieszkańców (i 10 w folwarku), Rudniki 497 mieszkańców (i 33 w folwarku), Skalka 153 mieszkańców, Hucisko 196 mieszkańców, Zdów 286 osób (i 16 w folwarku), Rzędkowice 44 mieszkańców (istniały tu dwa folwarki - Rzędkowice i Wygoda) W latach 20-tych XIX wieku Morsko liczyło 108 mieszkańców.

Intensywny rozwój przemysłu w drugiej połowie XIX wieku nieco zmienił strukturę gospodarczą najbliższej okolicy. Należy zaznaczyć, iż nazwy miejscowe - przede wszystkim Rudniki i Hucisko - z jednej strony są dość popularne na ziemiach polskich, z drugiej strony świadczą o tym, iż w okresie średniowiecza w regionie wydobywano i przetapiano występujące tu rudy żelaza. U schyłku XIX stulecia rozkwit fabryk i huty w Zawierciu, a także bliskość dużych ośrodków przemysłowych Śląska sprzyjały w sposób szczególny eksploatacji miejscowych bogactw mineralnych. Między innymi we Włodowicach i Rudnikach powstały kopalnie rudy żelaza oraz węgla brunatnego. W Rudnikach funkcjonowała także należąca do wspomnianego towarzystwa Fabryka Portland - Cementu, opierająca swoją produkcję na wydobywanym w okolicy kamieniu wapiennym. Ślady stosunkowo niedawno

działających kopalń, a także tradycji górniczych są na terenie gminy dostrzegalne do dziś (np. obecność hałd i wyrobisk, rozwinięty kult św. Barbary).

W czasie pierwszej wojny światowej tereny należące do gminy były obszarem intensywnych działań zbrojnych, czego śladem jest wydzielona w obrębie włodowickiego cmentarza kwatera żołnierzy armii niemieckiej i austro-węgierskiej poległych już na początku działań wojennych w 1914 roku. Warto zaznaczyć, iż cmentarze z okresu pierwszej wojny światowej istniały do połowy lat 30-tych również w innych miejscowościach gminy (m.in. w Hucisku, Parkoszowicach, Morsku)

Po przeprowadzeniu akcji komasacyjnej, pochowani na nich żołnierze różnych narodowości zostali przeniesieni na wspólny cmentarz w Kotowicach. Obszar gminy Włodowice znalazł się w czasie wojny w strefie okupowanej przez Niemców. W 1916 roku przeprowadzono zmiany administracyjne, polegające na utworzeniu powiatu dąbrowskiego, do którego należały m.in. ówczesne gminy Włodowice i Niegowa.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości gmina Włodowice znalazła się w granicach województwa kieleckiego, powiatu będzińskiego, a od 1927 roku została włączona do nowopowstałego powiatu zawierciańskiego. W czasie drugiej wojny światowej przez teren obecnej gminy przebiegała granica III Rzeszy. W obrębie Generalnej Guberni znalazły się wsie Zdów i Hucisko, będące częścią gminy Niegowa, okręgu Radomsko, dystryktu Radom; miejscowość Góra Włodowska (oraz Góra Włodowska kolonia), jako część gminy Żarki w tym samym okręgu i dystrykcie, a także Morsko i Rzędkowice, będące częścią gminy Kroczyce, okręgu miechowskiego w dystrykcie Kraków. Natomiast ówczesna gmina Włodowice, nazywana przez Niemców Woldenstein, została wcielona do państwa niemieckiego, w ramach okręgu Zawiercie (Warthenau), rejencji Opole, prowincji Śląsk. Zamieszkujący gminę Żydzi umieszczani byli przez Niemców głównie w getcie w Myszkowie, a następnie w Żarkach. Większość z nich zginęła w 1941 roku w obozie zagłady w Treblince.

Po zakończeniu wojny gmina wraz z całym powiatem zawierciańskim została włączona do województwa śląsko-dąbrowskiego, do którego w 1951 roku dodano także gminę Kroczyce. Miejscowość Góra Włodowska w latach 1956-1973 należała do powiatu myszkowskiego, później jednak została przywrócona w granice powiatu zawierciańskiego. Wraz ze zlikwidowaniem powiatów na mocy reformy administracyjnej z 1975 roku cała gmina Włodowice została włączona do województwa

częstochońskiego. Po kolejnych zmianach dokonanych w 1999 roku gmina znalazła się w granicach powiatu zawierciańskiego w województwie śląskim.

Treść rozdziału opiera się na perspektywie 2014-2017 gminnego programu opieki nad zabytkami.

6.2 ZABYTKI NIERUCHOME I KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

Na terenie gminy znajduje się łącznie 31 obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków (zestawienie na końcu opracowania). Do najważniejszych z nich należy zaliczyć te wpisane do rejestru zabytków:

Historyczny układ urbanistyczny we Włodowicach

W okresie średniowiecza (prawdopodobnie około połowy XIV wieku) ukształtował się charakterystyczny układ centrum Włodowic, które a ż do 1870 roku posiadały prawa miejskie. Ten dawny układ urbanistyczny uchwytany jest w obrębie rynku oraz przylegających do niego i rozchodzących się od niego ulic.

Rynek przyjmuje zarys czworoboku z rozchodzącymi się od jego narożników ulicami: ul. Krakowską od strony południowo-wschodniej, ul. Żarecką od strony północno-wschodniej, ul. Koziegłowską od strony północno-zachodniej oraz ul. Zawiercką od narożnika południowo-zachodniego. Wokół rynku rozmieszczona jest obecnie – i zapewne była od początku – zabudowa mieszkalna. Zgodnie z zasadami, jakimi kierowano się w kształtowaniu tego typu założeń w okresie średniowiecza,

w pobliżu jednego z narożników (południowo-wschodniego) ulokowany został kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja. W zachodniej części rynku, w miejscu zajęтым obecnie przez teren zieleni, mieściła się także siedziba władz miasta, która po 1870 roku utraciła swoją właściwą funkcję, dalej jednak nazywana była „ratuszem”. W 1934 roku budynek ten, odkupiony od właścicieli żydowskich, stał się siedzibą ochotniczej straży pożarnej, a następnie rozebrany w 1940 roku .

Niewątpliwie, tak jak współcześnie, wzdłuż boków rynku biegły ulice, otaczając centralną część przeznaczoną do celów handlowych. Obecnie główny szlak komunikacyjny przecina rynek po przekątnej, prowadząc od strony południowo-zachodniej do północno- wschodniej. Zwraca uwagę fakt, iż mimo niewielkich

rozmiarów samej miejscowości, rynek zajmuje stosunkowo duży obszar. Może to świadczyć o dawnej istotnej roli Włodowic w stosunkach ekonomicznych i handlowych w regionie.

Układ urbanistyczny Włodowic został po raz pierwszy wpisany do rejestru zabytków ówczesnego województwa katowickiego decyzją z dnia 31 marca 1953 roku (nr R/407/53). Wpis dla województwa częstochowskiego potwierdzono decyzją z dnia 1 marca 1978 roku (nr A /121).

Należy zaznaczyć, iż ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego objęte są także układy przestrzenne Góry Włodowskiej, Morska, Parkoszowic, Rzędkowic oraz Zdowa.

Zespół pałacowo- parkowy we Włodowicach

Pierwsze informacje o istniejącej we Włodowicach siedzibie właściciela majątku ziemskiego dotyczą połowy wieku XVII, choć należy się domyślać, iż tego typu rezydencje istniały tutaj już znacznie wcześniej. Siedemnastowieczny dwór wzniesiony został z drewna modrzewiowego i poważnie ucierpiał w wyniku wojny polsko-szwedzkiej w latach 1655-1660. Po sprzedaży majątku przez rodzinę Firlejów, drewniany budynek został rozebrany a na jego miejscu – najprawdopodobniej z inicjatywy nowego właściciela, Stanisława Warszyckiego – wzniesiono pałac murowany z kamienia wapiennego i cegły. Możliwe jest tylko przybliżone określenie daty tego wydarzenia: mogło ono nastąpić między rokiem 1669, kiedy dobra włodowickie zostały kupione przez Warszyckiego, a rokiem 1681, gdy kasztelan krakowski zmarł. Pałac w XVIII, XIX a także w początkach XX wieku był w nieznacznym stopniu przebudowywany przez rodziny Męcińskich i Poleskich, m.in. poprzez urządzenie laboratoriów w salach na piętrze zachodniego skrzydła oraz zmianę konstrukcji dachu. W latach 20- tych XX wieku właścicielką pałacu była hrabina Elwira Maria O'Rourke, która wkrótce jednak odsprzedała majątek miejscowej rodzinie Filipeckich. Budowla uległa poważnym zniszczeniom w wyniku dwóch pożarów, które nastąpiły w roku 1935 oraz 1956. Mimo znaczących uszkodzeń, parter był w dalszym ciągu użytkowany w celach mieszkalnych i gospodarczych aż do lat 70-tych XX wieku.

Budowla utrzymana była głównie w stylu barokowym, choć nadano jej później cechy klasycystyczne (głównie w elementach wystroju) a także neogotyckie (np. schodkowe ściany szczytowe). Została ona wzniesiona na planie prostokąta o

wymiarach 38,5 x 19,5 m. Posiadała zwartą bryłę z której na dłuższych bokach wyodrębniały się ryzality. Początkowo pałac kryty był dachem mansardowym. Prawdopodobnie

u schyłku XIX lub na początku XX wieku zmieniono jego konstrukcję na dwuspadową i wzniesiono wówczas schodkowe ścianki szczytowe wieńczące krótsze boki pałacu. Podobny kształt nadano także szczytom ryzalitów, które do tej pory były zaokrąglone. Elewacja frontowa i tylna były jedenastoosiowe, natomiast krótsze boki pałacu trzyosiowe. Główne wejście do budynku znajdowało się po stronie północnej. Prowadziło ono do sieni, podzielonej arkadami na trzy nawy i dzielącej budynek na dwa symetrycznie rozplanowane skrzydła. Z sieni dwa ciągi schodów wiodły na piętro w nawie wschodniej ulokowane było także zejście do piwnic. Zarówno parter, jak i piętro budynku były dwutraktowe. Pomieszczenie usytuowane na piętrze ponad sienią, miało prawdopodobnie najbardziej reprezentacyjny charakter i zaopatrzone było w wyjście na balkon. Fragmenty żeliwnej balustrady i ozdobnych wsporników balkonu są do tej pory widoczne ponad głównym wejściem do pałacu.

Pałac stanowił jeden z elementów większego założenia, utrzymanego w typie *entre cour et jardin*. Przed nim rozciągał się więc dziedziniec, natomiast na tyłach wzdłuż obecnej ul. Jana III Sobieskiego, na skarpie opadającej w kierunku południowo-zachodnim rozmieszczony był park. Ogród lub park musiały towarzyszyć miejscowej rezydencji od początku, jednak jego forma niewątpliwie zmieniała się w kolejnych epokach. W chwili obecnej teren ten jest zaniedbany, porośnięty w znacznym stopniu samosiejkami. W dalszym ciągu jednak można dopatrywać się trójdzielnego

i tarasowego układu dawnego założenia. Pierwszy z tarasów przylegający bezpośrednio do ruin pałacu, ma niewielkie nachylenie. Spadek terenu zauważalny jest wyraźniej

w centralnej części, stanowiącej taras drugi. Trzeci taras położony był od strony południowej na granicy działki. W tej części parku znajdowała się niegdyś sadzawka, obecnie dostrzegalna w terenie jako zagłębienie o nieregularnym kształcie. Plan folwarku Włodowice wykonany w 1853 roku, a także ślady widoczne w terenie w postaci nagromadzenia kamienia wapiennego wskazują, że w pobliżu sadzawki, przy zachodnim boku parku mieściła się niewielka budowla na planie kwadratu. Być może

był to rodzaj ogrodowej altany. Wśród nasadzeń uwagę zwraca przede wszystkim grab rosnący na pierwszym tarasie od strony zachodniej. Nosi on ślady cięć ozdobnych. Widoczne są także szpalery drzew owocowych stanowiących pozostałość po sadzie.

Przed pałacem, po zachodniej stronie dziedzińca usytuowana była oficyna. Był to budynek murowany, parterowy, kryty dachem dwuspadowym i podzielony na dwa pomieszczenia. Użytkowany był jeszcze do lat 70-tych XX wieku, jednak w ciągu kolejnych dekad uległ niemal całkowitemu zniszczeniu. Obecnie w terenie widoczne są jedynie fragmenty murów.

Na mocy decyzji z dnia 17 czerwca 1967 roku zespół pałacowo-parkowy został wpisany do rejestru zabytków województwa katowickiego (ówczesny numer wpisu 791/67). Po zmianach administracyjnych wpis powtórzono dla województwa częstochowskiego (numer A/122). W 1977 roku teren przejęto na własność państwa. Postępująca destrukcja pałacu sprawiła, iż w 1989 roku podjęto decyzję o wykreśleniu go z rejestru zabytków. Takie samo postanowienie wydano w 2010 roku w odniesieniu do oficyny. Pozostałości parku w dalszym ciągu objęte są tą formą ochrony.

Dwór wraz z parkiem w Rudnikach

Zespół dworsko-parkowy zlokalizowany jest w północno-zachodniej części wsi Rudniki przy ul. Pomowskiej. Jego powstanie może być datowane na początek XIX wieku i związane jest z rodziną Taszyckich herbu Strzemię. Majątek został przejęty najprawdopodobniej w latach 80-tych XVIII wieku przez Józefa Taszyckiego, a następnie przekazany jego synowi Gabrielowi. Po jego śmierci w 1809 roku dobra dziedziczyli syn Michał, oraz córka Aniela. W ich rękach nie pozostawały one jednak długo. Michał Taszycki zmarł młodo w 1832 roku, natomiast jego siostra także nie osiadła w Rudnikach na stałe. Już w latach 40-tych XIX wieku (prawdopodobnie po 1843 roku) jako właściciel wymieniany jest Florian Jaszewski, ale ta zmiana była jedynie tymczasowa, ponieważ około 1852 roku Jaszewski zmarł. O tym, iż został on pochowany na cmentarzu we Włodowicach świadczy fakt, iż jeszcze w 1987 roku odnotowywano istnienie tutaj fragmentu jego nagrobka (krzyż z cokołem na którym umieszczona była inskrypcja). Wśród kolejnych posesorów znalazł się Aleksander Trzcński a następnie Adam Jabłoński. W drugiej połowie XIX wieku majątek został przejęty przez księcia Hugona von Hohenlohe zu Oehringen, a u schyłku tego samego stulecia odsprzedany Towarzystwu Górniczno-Przemysłowemu „Saturn”. W posiadaniu

towarzystwa dobra znajdowały się do czasów drugiej wojny światowej. Po zakończeniu wojny aż do połowy lat 90-tych XX wieku dwór należał do Państwowego Ośrodka Maszynowego. Obecnie pozostaje on w rękach prywatnych.

Zespół obejmował dwór wraz z zabudową gospodarczą oraz park. Dwór wzniesiony został na szczycie skarpy opadającej w kierunku południowym. Jego oś podłużna przebiega na linii północny zachód – południowy wschód, natomiast fasada zorientowana jest w kierunku północno-wschodnim. Do budowy użyty został miejscowy kamień wapienny oraz cegła, a cały budynek został także otynkowany. Wzdłuż wszystkich ścian zewnętrznych pod dachem, biegnie ornament arkadkowy. Dwór nawiązuje do stylu klasycystycznego, posiada ganek wsparty na czterech kolumnach toskańskich i zwieńczony tympanonem. Częścią oryginalnego budynku są na pewno także dwa wysunięte w kierunku północnym boczne skrzydła. Ta główna część dworu posiadała jedną kondygnację. Natomiast dwukondygnacyjne budynki połączone z dworem przy jego krótszych bokach od strony południowej mogły zostać do niego dobudowane później. Przy skrzydle zachodnim została także wzniesiona tzw. stróżówka. Dwór jest dwutraktowy, podziały na poszczególne pomieszczenia są jednak raczej przypadkowe. Wnętrza są mocno zniszczone i przekształcone. W obu skrzydłach, a także w obrębie pierwszej kondygnacji przybudówki wschodniej zachowały się sklepienia kolebkowe. Park dworski – utrzymany najprawdopodobniej w tzw. stylu angielskim – rozciągał się za budynkiem na skarpie. Na dawnych mapach najbliższej okolicy widoczne są rozchodzące się gwiazdźście alejki. Obecnie układ parku jest niemal całkowicie zatarty. Widoczna jest jedynie prowadząca od strony południowej i południowo-zachodniej aleja dojazdowa do dworu. Do oryginalnych nasadzeń należą zapewne także drzewa na dziedzińcu przed dworem.

Zespół został wpisany do rejestru zabytków województwa częstochowskiego (następnie śląskiego) decyzją z dnia 30 marca 1995 roku z numerem A/560.

Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła we Włodowicach

Ze względu na poważne zniszczenia drewnianego kościoła we Włodowicach, jakie były efektem „potopu” szwedzkiego, konieczne stało się wzniesienie nowego budynku, który tym razem miał być murowany i postawiony został w innym miejscu niż kościoły wcześniejsze. Kamień węgielny pod jego budowę został położony 17 kwietnia 1701 roku, natomiast prace budowlane przeprowadzono w 1703 roku.

Proboszczem parafii był wówczas ks. Marian Kępski, który jako budowniczy kościoła został po śmierci w 1721 roku pochowany w krypcie pod ołtarzem głównym. Uroczysta konsekracja kościoła nastąpiła 16 września 1708 roku, a dokonał jej biskup Michał Szembek. Wykończenie wnętrza trwało jednak w ciągu kolejnych dekad. W 1787 roku konsekrowano cztery ołtarze: Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny, św. Anny, św. Józefa oraz Krzyża Świętego. W ołtarzach umieszczono relikwie świętych. W tym samym okresie naprawy wymagała także kościelna wieża, uszkodzona w 1772 roku w wyniku uderzenia pioruna. Odnowiono ją i podwyższono w 1796 roku. Prace te sfinansował ówczesny właściciel dóbr włodowickich i kolator kościoła Adam Męciński, wykonawcą był natomiast Walenty Urbański. Istniejąca obecnie kaplica boczna i zakrystia zostały wzniesione w czasie kolejnej rozbudowy kościoła w latach 1898-1911, gdy proboszczem parafii był ks. Jan Opara. W XX wieku podejmowano kolejne prace budowlane i remontowe, m.in. zelektryfikowano kościół, dach pokryto blachą cynkową, odnowiono kaplicę boczną oraz wieżę.

Kościół usytuowany jest w niewielkim oddaleniu od południowo-wschodniego narożnika rynku we Włodowicach, przy ul. Krakowskiej 1. Podstawowym budulcem użytym przy jego konstrukcji był kamień wapienny, a także cegła. Ściany świątyni zostały otynkowane. Budynek jest zorientowany na osi wschód-zachód, z głównym wejściem prowadzącym poprzez kruchtę od strony zachodniej i ołtarzem głównym od strony wschodniej. W bryle budowli od strony północno-zachodniej wyróżnia się kaplica boczna, a od południowego-wschodu zakrystia. Dach ponad nawą główną z wieżą i eklektycznym hełmem, natomiast od wschodu sygnaturka z hełmem ażurowym, barokowym. Kaplica boczna oraz zakrystia zostały zwieńczone dachami kopulastymi z wielobocznymi wieżyczkami. Hełm w przypadku kaplicy ma formę ostrosłupową, w przypadku zakrystii cebulastą. Kościół posiada kryptę, do której wejście otwierało się niegdyś w centralnej części nawy. Główne wejście do świątyni obramowane jest ozdobnym portalem. Jest ono zwieńczone łukiem i flankowane przez jońskie pilastry, na których spoczywa archiwolta oraz przyczółek. Po bokach wejścia, we wnękach, umieszczono figury św. Rozalii i św. Rocha. W obrębie elewacji zachodniej znajdują się także dwa balkoniki. Powyżej głównego wejścia mieszczą się okna: prostokątne i zamknięte odcinkowo; wyżej okno w kształcie biforium, flankowane przez dwie pary pilastrów i najwyżej położone – metalowe – zamontowane w 1995 roku. Dodatkowe wejścia do kościoła, również z ozdobnymi portalami mieszczą się w zachodniej części ściany południowej oraz od strony zakrystii.

Świątynię postawiono na planie prostokąta o długości ok. 36,10 m i szerokości od 15 metrów (od strony kruchty) do 24,10 m (od strony prezbiterium). W przyziemiu wieży oprócz kruchty znajdują się także dwa pomieszczenia dostępne z zewnątrz. W samej kruchcie ulokowane jest wejście na chór i wieżę. Kościół jest jednonawowy. Jego prezbiterium ma kształt ściętego przy narożnikach prostokąta i jest węższe od nawy głównej (ok. 10,10 m szerokości). Z nawy otwiera się od strony północnej przejście do kaplicy bocznej. Natomiast prezbiterium połączone jest od strony południowej z zakrystią. Zarówno kaplica jak i zakrystia posiadają plan sześcioboku, choć należy dodać, iż właściwa kaplica poprzedzona jest także prostokątnym przedsionkiem.

Prezbiterium posiada sklepienie krzyżowe i trzy okna. Mieszczący się w jego obrębie drewniany i polichromowany ołtarz główny jest późnobarokowy. Został on wykonany na początku XVIII wieku w warsztacie Jerzego Hankisa. Obejmuje obraz Chrystusa ze św. Bartłomiejem i św. Janem Chrzcicielem, flankowany przez figury św. Piotra i Pawła oraz przez dwie pary kolumn, których kapitele łączą motywy korynckie i jońskie. W górnej części znajduje się obraz św. Barbary, rzeźby przedstawiające świętych (św. Bartłomiej, Jan Chrzciciel), putta, a także zwieńczenie z wizerunkiem Boga Ojca. W nawie głównej, która przykryta jest sklepieniem kolebkowym na gurtach z lunetami i sześcioma oknami, znajduje się pięć ołtarzy bocznych. Dwa – XVIIIwieczne zostały ulokowane po bokach łuku tęczowego oddzielającego prezbiterium od nawy głównej (południowy z obrazami Matki Boskiej Częstochowskiej i Matki Boskiej Pocieszenia oraz w górnej części obrazem św. Stanisława Kostki ze św. Barbarą, a także figurami świętych (najprawdopodobniej św. Franciszka i św. Jana od Krzyża); północny z obrazami Zwiastowania i św. Anny Samotrzeciej oraz w górnej części obrazem św. Marii Magdaleny, a także figurami św. Andrzeja Apostoła oraz najprawdopodobniej św. Joachima). Kolejne dwa ołtarze – datowane na drugą połowę XIX wieku – usytuowano na południowym boku świątyni (wschodni z obrazami św. Franciszka i Świętej Rodziny oraz w górnej części z obrazem Matki Boskiej; zachodni z obrazem św. Józefa i św. Walentego oraz Pietą w górnej części). Natomiast jeden ołtarz z XIX stulecia położony jest na boku północnym i obejmuje obrazy św. Antoniego Padewskiego i św. Andrzeja Boboli oraz w górnej części wizerunek Matki Boskiej ze św. Katarzyną Sieneńską i św. Dominikiem. Również na ścianie północnej, od strony zachodniej, usytuowana jest marmurowa chrzcielnica, a przy wejściu do kaplicy bocznej drewniana ambona z figurą św. Krzysztofa na zwieńczeniu. Dodatkowy ołtarz Pana Jezusa Ukrzyżowanego umieszczony został w bocznej kaplicy.

Przed kościołem ulokowana jest figura Matki Bożej oraz krzyż misyjny. Poza ogrodzeniem, od strony zachodniej znajduje się też figura Chrystusa Frasobliwego umieszczona na drewnianej kolumnie. Teren kościoła ogrodzony jest murem kamiennym z metalowymi przęsłami. Główna brama prowadzi od strony zachodniej. Dodatkowe mieszczą się od północnego wschodu (od strony ul. Jurajskiej), od południowego wschodu (od strony ul. Krakowskiej) oraz od wschodu. Ostatnia z wymienionych bram prowadzi w kierunku plebani.

Kościół został umieszczony w rejestrze zabytków 18 listopada 1948 roku (nr 61). Decyzję powtórzono 17 czerwca 1967 roku (nr 792/67) i 17 marca 1978 roku. Obecny numer w rejestrze zabytków województwa śląskiego to A/123. Należy dodać, iż Katalog zabytków sztuki w Polsce wymienia liczne zabytki ruchome (feretrony, monstrancje, ornaty) znajdujące się w kościele i stanowiące jego wyposażenie.

Plebania, położona na wschód od kościoła powstała pod koniec XIX wieku (po 1888 roku) i została wybudowana ze składek mieszkańców. Jest to budynek murowany, otynkowany, parterowy, kryty dachem dwuspadowym, obecnie odnowiony. Główne wejście prowadzi od strony zachodniej poprzez ganek.

Cmentarze w gminie

Najcenniejszą nekropolią na terenie gminy jest cmentarz rzymskokatolicki we Włodowicach, położony jest we wschodniej części wsi w pobliżu kościoła parafialnego. Został założony najprawdopodobniej w początkach XIX wieku. W latach 1898-1911 nekropolia została powiększona i ogrodzona przez ówczesnego proboszcza ks. Jana Oparę. Zajmuje ona obszar o kształcie mocno wydłużonego prostokąta o powierzchni ok. 3 ha z aleją główną biegnącą na linii wschód-zachód. Brama główna znajduje się od strony ul. Wschodniej, dodatkowe wejście mieści się na boku północno-wschodnim.

W centrum cmentarza, po północnej stronie głównej alei wzniesiono prawdopodobnie na przełomie XIX i XX wieku kaplicę, murowaną z kamienia wapiennego i cegły. Nosi ona tradycyjną nazwę Kaparnia, której źródłosłów do tej pory nie jest jasny. Na cmentarzu zachowało się kilka grobów z XIX wieku, należących głównie do okolicznego ziemiaństwa. Najstarszy grób datowany jest na rok 1843. Należy zauważyć, iż te najstarsze pochówki rozlokowane są przede wszystkim w zachodniej części cmentarza. We wschodniej natomiast dominują groby z pierwszych dwóch dekad XX wieku (szczególnie z lat 20-tych). W północno-wschodniej części

nekropoli wydzielona została kwatery wojenna, stanowiąca miejsce pochówku żołnierzy głównie z armii niemieckiej i austro-węgierskiej poległych w czasie walk w 1914 roku. Na cmentarzu odnaleźć można także groby ofiar drugiej wojny światowej. Ponieważ wiele elementów zabytkowych nagrobków (krzyże, ogrodzenia) wykonanych zostało z metalu, ważnym problemem jest ochrona przed kradzieżą.

Cmentarze rzymskokatolickie znajdują się również w Rudnikach (przy ul. Cegielnianej) oraz w Zdowie (zachodnia część wsi, na przedłużeniu ul. Topolowej). Powstały one w czasach współczesnych (Rudniki - 1983 r.; Zdów - 1992 r.) - ze względu na znaczenie dla lokalnych społeczności zostały uwzględnione w GEZ.

Budownictwo mieszkalne

Wśród obiektów wpisanych do GEZ znajduje się kilkanaście domów mieszkalnych, pochodzących z XX wieku. Większa część z nich są to budynki wzniesione z drewna z podmurówką lub posiadające mieszaną konstrukcję drewniano-murowaną. Domy murowane wznoszone były zwykle z lokalnego kamienia wapiennego z uzupełnieniami wykonanymi z cegły. Tylko w jednym wypadku (dom we Włodowicach ul. Rynek 21) dominującym budulcem była cegła. Są to budynki parterowe, kryte dachami dwuspadowymi. Należy podkreślić, iż ustalenie ich dokładnego datowania przysparza trudności, są to bowiem konstrukcje bezstylowe, a tradycyjny sposób ich wznoszenia pozostawał ten sam na przestrzeni co najmniej kilku dekad. Jak podano w perspektywie programu opieki na lata 2014-2017 informacje dotyczące daty powstania domów zapisane w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków różniły się od dat podanych przez ich mieszkańców i właścicieli. Zgodnie z uzyskanymi od nich informacjami część domów pierwotnie datowanych na okres międzywojenny mogła zostać wybudowana już po drugiej wojnie światowej (późne lata 40-te lub początek 50-tych XX wieku)

Do najstarszych obiektów należy wspomniany dom ceglany przy ul. Rynek 21 we Włodowicach, który powstał po 1907 roku na miejscu wcześniejszego budynku zniszczonego przez pożar. Z początków XX wieku może też pochodzić zagroda w Górze Włodowskiej (ul. Myszkowska 35) jednak tutejsza zabudowa znajduje się w złym stanie zachowania.

Część obiektów została w sposób znaczący przebudowana (np. dom na ul. Skalny Widok 14 w Hucisku czy też w Rzędkowicach przy Jurajskiej 70 lub w Morsku

przy Zamkowej 17) Szereg innych budynków drewnianych również uległ przekształceniom, związanym przede wszystkim z dostosowaniem budynków do obecnych wymagań mieszkalnych.**Zabudowa gospodarcza**

Jeśli chodzi o budynki gospodarcze wpisane do gminnej ewidencji zabytków to wskazano młyn we Włodowicach znajdujący się przy ul. Ogrodowej 31 (rozjazd z ul. Polną). Jest to budynek dwukondygnacyjny z dwuspadowym dachem. W jego przypadku również zaistniały różnice w dacie powstania zapisanej w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków a tej, podanej przez właścicieli. Według ich relacji drewniany młyn został wybudowany w 1952 roku, a znajdujący się za nim dom mieszkalny (tzw. dom młynarza) wzniesiono dwa lata później.

Treść analizy historycznej oparta jest na zapisach perspektywy 2014-2017 gminnego programu opieki nad zabytkami, studium uwarunkowań gminy oraz analizie własnej.

6.3 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W poszczególnych miejscowościach gminy znajdują się liczne krzyże i kapliczki przydrożne, jednak zdecydowana większość z nich nie jest wpisana do gminnej

ewidencji zabytków. Ich datowanie nie zawsze jest możliwe do ustalenia. Do obiektów, których datę powstania można precyzyjnie określić, należy krzyż ustawiony we Włodowicach, na skrzyżowaniu ulic Żareckiej i Ogrodowej. Towarzysząca mu tablica informuje, że krzyż został wystawiony 11 listopada 1928 roku jako upamiętnienie dziesiątej rocznicy odzyskania niepodległości. Obecnie krzyż znajduje się na terenie błoni przy Harcówce.

Wśród kapliczek słupowych zwraca uwagę obiekt stojący na granicy wsi Włodowice i Morsko datowany na 1846 rok. Data powstania obiektów znajdujących się w Górze Włodowskiej (rozjazd ul. Polnej i Ogrodowej) oraz Morsku (ul. Leśna) nie została ustalona. Kapliczki ustawione na polanach leśnych są obiektami szczególnie ciekawymi jako wyraz ludowej religijności, a co za tym idzie są warte wyeksponowania. Należałoby podjąć działania związane z ich odnowieniem, a także odpowiednim oznakowaniem. Rozważyć należy też wpis do gminnej ewidencji zabytków.

Do zbioru zabytków ruchomych z terenu gminy należy także wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Bartłomieja we Włodowicach.

6.4 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Według informacji udzielonej przez Śląski Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków (Delegatura w Częstochowie) teren gminy posiada stanowiska w zasięgu arkuszy AZP nr 92-51 i 92-52. Zlokalizowano trzynaście stanowisk archeologicznych: jedno we Włodowicach, trzy na obszarze Morska, po cztery w Parkoszowicach i Rzędkowicach, jedno w Rudnikach (wykaz na końcu opracowania). Jest to efekt badań przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Wymienione stanowiska znajdują się w większości w obszarze 92-52, jedno (Rudniki) w obszarze 92-51. Są to wyłącznie ślady osadnictwa, obejmujące chronologicznie okres od epoki kamienia po wczesny okres nowożytny. Stanowisko odnotowane w Rudnikach ma charakter archiwalny i nie posiada dokładnej lokalizacji. Na uwagę zasługuje stanowisko archeologiczne we Włodowicach, obejmujące obszar na którym niegdyś zlokalizowany był drewniany dwór, a więc na miejscu, gdzie obecnie znajdują się ruiny pałacu. Ponieważ dane zaczerpnięte ze źródeł historycznych pozwalają datować

drewniany dwór na wiek XVII, a nie XVIII taka data powstania stanowiska została umieszczona w karcie adresowej GEZ.

6.5 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła. W związku z faktem przyłączenia okolicznych miejscowości wiejskich do miasta możliwe jest wyróżnienie charakterystycznych układów dróg i zabudowy.

Historyczne nazwy miejscowości położonych na terenie gminy związane są z kilkoma odmiennymi źródłami. Jeśli chodzi o Włodowice i Parkoszowice, niewątpliwie nazwy wsi pochodzą od imion Włodek i Parkosz, które oznaczały postacie związane z danym terenem. Sufiks -wice jest bowiem charakterystyczny dla tzw. nazw patronimicznych, które określały mieszkańców jako potomków, poddanych czy ludzi zależnych od założyciela lub właściciela miejscowości. Nazwy Rudniki i Hucisko zapewne związane są z lokalnymi złożami rudy żelaza, które były w tym regionie wydobywane. W przypadku Góry Włodowskiej – nazywanej niegdyś po prostu Górą – jak również w odniesieniu do Skałki nadaniu nazwy zadecydowało ukształtowanie terenu i położenie geograficzne. Czynność kopania, związana być może z pracami rolnymi lub z wydobyciem rud powierzchniowych, stała się przypuszczalnie źródłem dla nazwy Kopaniny. Mniej jasne jest natomiast pochodzenie nazw Rzędkowice, Zdów i Morsko. W przypadku Rzędkowic już w XIX wieku zwracano uwagę na pojawiające się różne warianty zapisu nazwy. Jeśli chodzi o Zdów, nazwa może pochodzić od pierwotnego określenia płynącej tędy rzeki. Warto także zwrócić

uwagę, iż Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego obok formy Morsko odnotowuje również Mursko.

Wśród nazw ulic dominują określenia utworzone od miast do których prowadzi dany szlak komunikacyjny (ul. Krakowska, Kozięgłowska, Zawiercka, Mrzygłodzka, Myszkowska, Włodowska). Można przy tym założyć, iż niektóre z nich mają dość długi rodowód (np.: ul. Krakowska, Żarecka) wskazując najważniejsze miasta, z którymi historycznie związana była miejscowość. Część nazw odwołuje się do dawnych funkcji lub postaci związanych z miejscem (Rynek, ul. Jana III Sobieskiego, ul. Michała Poleskiego). Spotykane są także nazwy ulic oraz części miejscowości związane położeniem geograficznym (ul. Jurajska) ukształtowaniem terenu (ul. Skalny Widok, Dolna) lub usytuowaniem w pobliżu istotnych obiektów topograficznych (np. Zdów-Młyny, ul. Cmentarna, Zamkowa)

Do ciekawych nazw własnych obiektów należy określenie Kaparnia nadane kaplicy cmentarnej we Włodowicach. Pochodzenie tej nazwy nie zostało do tej pory ustalone, a wobec planów związanych z renowacją budynku i ewentualnym wpisaniem go do rejestru zabytków, należałoby podjąć badania zmierzające do określenia jej źródeł.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Włodowice.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• Korzystne położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki;• Urozmaicona rzeźba terenu, lasy, tereny rekreacyjne;• Dobra drogowa dostępność komunikacyjna;• Bliskość siedziby województwa oraz	<ul style="list-style-type: none">• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;• Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych;• Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych;

<p>siedziby powiatu;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utrzymanie w dobrym stanie obiektów sakralnych; • Bogata historia gminy i regionu; • Obecność stanowisk archeologicznych; • Obecność interesujących obiektów zabytkowych; • Duża liczba szlaków turystycznych; • Dobre oznakowanie atrakcji turystycznych gminy; • Wykorzystywanie funduszy unijnych; • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne; • Czystość środowiska naturalnego; • Sąsiedztwo obszarów chronionego krajobrazu, terenów leśnych oraz rekreacyjnych; • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu; • Współdziałanie w ramach stowarzyszeń ponadgminnych (np. Związek Gmin Jurajskich, Perła Jury) • Zaktualizowana baza Gminnej Ewidencji Zabytków; 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego; • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych architektonicznych i historycznych; • Brak dostępności kolejowej; • Niewielka liczba połączeń transportu publicznego; • Zbyt mało rozwinięta infrastruktura okołoturystyczna;
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków; • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków; • Rozwój turystyki całorocznej i nowych form rozwoju turystycznego; • Szersza promocja walorów kulturowych gminy; • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków; • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne; • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby; 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru; • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych; • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych; • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska; • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej; • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów;

- | | |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym regionu; • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego; • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych; • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Śląskiego; | <ul style="list-style-type: none"> • Częściowy zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej; • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego; • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych; • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe; • Akty wandalizmu; |
|--|---|

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WŁODOWICE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych, takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju gminy.

Należy podkreślić zapisy art. 19 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który mówi, iż „w przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1” czyli w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Szczegółowe ustalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (opartego na Gminnej Ewidencji Zabytków, diagnozie stanu istniejącego obiektów zabytkowych oraz zapisów studium uwarunkowań) powinny zatem być punktem wyjścia w nowopowstających dokumentach planistycznych.

Ze względu na niepewną sytuację finansową gminy związaną z potencjalną utratą dochodów związaną z pandemią trudno dokładnie oszacować możliwości i zamierzenia inwestycyjne budżetu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Gmina jest świadoma konieczności wspierania tego typu działań i w przypadku poprawy finansów gminnych do programu wprowadzone zostaną nowe działania.

PRIORYTET I - DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków – na rok 2021 przewidziano kwotę 25 000 złotych.
2. Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych i terenów zielonych będących w administracji gminy,
3. Podjęcie działań w sprawie przejęcia przez gminę terenu pałacu we Włodowicach,
4. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów.

Cel szczegółowy I.2 Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy,
2. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy,
3. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci,
4. Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.

Cel szczegółowy I.3 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich),

2. Kontynuowanie realizacji zapisów uchwały 114/XVII/2008, regulującej przyznawanie środków z budżetu gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru i gminnej ewidencji zabytków,
3. Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROMOCJI GMINY I ROZWOJU JEGO FUNKCJI TURYSTYCZNEJ

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych,
2. Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby,
3. Postawienie na innowacyjność projektów w celu wyróżnienia się spośród gmin konkurencyjnych,
4. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym.

Cel szczegółowy II.2 Wykorzystanie mediów, Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

Działania:

1. Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy, koniecznie przy zachowaniu odpowiedniej czytelności przekazu,
2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych,
3. Rozwój interaktywnej mapy gminy lub warstwy informacyjnej systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego,
4. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków,
5. Wykorzystanie obiektów dziedzictwa kulturowego gminy jako elementu promocji podczas różnego rodzaju targów, konferencji itp.

Cel szczegółowy II.3 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp.,
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne mieszkańcom i turystom,
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.

Cel szczegółowy II.4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury,
2. Propagowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego wśród dzieci i młodzieży w ramach działalności placówek szkolnych i bibliotecznych,
3. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego,
4. Pielęgnowanie tradycji regionalnych, np. poprzez organizację imprez promujących lokalną kulturę,
5. Współpraca z jednostkami partnerskimi np. w następujących dziedzinach:
 - wymiana młodzieży szkolnej;
 - organizowanie warsztatów prezentujących gwarę, sztukę i rzemiosło;
 - wymiana zespołów prezentujących muzykę regionalną;
 - wymiana doświadczeń kulturalnych;
 - zapoznanie się z mitami i obrządkami występującymi w danych regionach;
 - przedstawienie historii małych ojczyzn;
 - organizowanie wspólnych przedsięwzięć sportowo-turystycznych;
 - propagowanie aktywnych form wypoczynku oraz innych aspektów szeroko pojętej kultury, sportu i turystyki nie wymienionych powyżej.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Włodowice powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Włodowice zadania będą wykonywane bądź wspierane przez miejskie jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury - np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego - gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne

zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO,

uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjność regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub

- robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067).
 4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego - osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.

5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub wzabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;

- 14.uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15.działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16.zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17.zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA - sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b. Kultura ludowa i tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie,

dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.

c. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka. Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania włodowickiego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:

- wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
- autorów tekstów i opracowań,
- włodowicektorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe.

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,
- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,
- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
- koordynacja zadania,
- obsługa finansowo-księgową (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).

5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

d. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub

związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;
- 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.:

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;

- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji - koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich - współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbane” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi w kraju - Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANÝCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Celrozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;

c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty

budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA LATA 2014-2020

Informacje o możliwościach pozyskania środków z RPO podane zostały powyżej na stronie 24 niniejszego dokumentu.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa

uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro. Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW
WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Rudniki

- zespół dworski, XIX/XX, nr rej.: A/560/95 z 30.03.1995:

- dwór

- park

Włodowice

- układ urbanistyczny, nr rej.: R/407/53 z 31.12.1953 oraz 121/76/A z 1.03.1978

- kościół par. pw. św. Bartłomieja, 1701-03, 1898-1911, nr rej.: 792/67 z 17.06.1967 oraz
123/76/A z 17.03.2011

- cmentarz kościelny, nr rej.: j.w

- pozostałości parku pałacowego, XVIII, nr rej.: 791/67 z 17.06.1967

*Uwaga: zamek Morsko (Bąkowiec) jest błędnie przyporządkowany do wsi Morsko i gminy
Włodowice*

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Nr
1	Góra Włodowska	zagroda	Myszkowska	35
2	Hucisko	dom	Skalny Widok	14
3	Morsko	dom	Zamkowa	17
4	Rudniki	cmentarz rzymskokatolicki	Cegielniana	
5	Rudniki	kapliczka murowana	Kamienna	
6	Rudniki	dwór z parkiem	Pomowska	
7	Rzędkowice	dom	Jurajska	46
8	Rzędkowice	dom	Jurajska	47
9	Rzędkowice	dom	Jurajska	70
10	Rzędkowice	dom	Wiejska	7
11	Rzędkowice	dom	Wiejska	43
12	Rzędkowice	dom	Wiejska	47
13	Włodowice	kościół	Krakowska	1
14	Włodowice	plebania	Krakowska	1
15	Włodowice	pałac	Krakowska	24
16	Włodowice	park	Krakowska	
17	Włodowice	dom	Ogrodowa	27
18	Włodowice	dom	Ogrodowa	29
19	Włodowice	dom	Ogrodowa	31

20	Włodowice	młyn	Ogrodowa	31
21	Włodowice	dom	Rynek	19
22	Włodowice	dom	Rynek	21
23	Włodowice	cmentarz rzymskokatolicki	Wschodnia	
24	Włodowice	kaplica "Kaparnia"	Wschodnia	
25	Włodowice	kwatery wojenna	Wschodnia	
26	Zdów	dom	Wesoła	8
27	Zdów	dom	Wesoła	15
28	Zdów	dom	Wesoła	22
29	Zdów	cmentarz rzymskokatolicki	Topolowa	

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Włodowice

ZESTAWIENIE STANOWISK WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

Lp.	Miejscowość	Arkusze AZP	Nr na arkuszu	Nr w miejscowości
1	Rudniki	92-51	1	2
2	Parkoszowice	92-52	1	1
3	Parkoszowice	92-52	2	2
4	Parkoszowice	92-52	3	3
5	Parkoszowice	92-52	4	4
6	Rzędkowice	92-52	5	1
7	Rzędkowice	92-52	6	2
8	Rzędkowice	92-52	7	3
9	Rzędkowice	92-52	8	4
10	Morsko	92-52	9	1
11	Morsko	92-52	10	2
12	Morsko	92-52	11	3
13	Włodowice	92-52	24	1

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Włodowice